

Paweł E. Weszpiński

XXXI OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA HISTORYKÓW KARTOGRAFII

W dniach 19–21 października 2017 roku Muzeum Warszawy wspólnie z Zespołem Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki PAN oraz Muzeum w Nieborowie i Arkadii zorganizowało XXXI Ogólnopolską Konferencję Historyków Kartografii. Początki cyklu konferencji, organizowanych w różnych okresach z różną częstością, sięgają 1975 roku. Tematem przewodnim edycji z roku 2017 były „Dawne mapy i atlasy historyczne”. Jednak podobnie jak podczas ostatnich spotkań temat przewodni odnosił się jedynie do części wystąpień. Konferencje, od kilku lat odbywające się w corocznie, są zawsze, oprócz forum dyskusji o tytułowej problematyce, miejscem prezentacji wyników prowadzonych przez uczestników aktualnych badań z zakresu historii kartografii, niekoniecznie związanych z tematem przewodnim, prezentacji zbiorów kartograficznych oraz zagadnień konserwatorskich. Od dwóch lat w programie konferencji wyodrębniana jest także sesja studencko-doktorancka. Radę Naukową Konferencji utworzyli Radosław Skrycki (Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego i Zespół Historii Kartografii IHN PAN), Beata Konopska (Zakład Kartografii i Geomatyki UMCS, ZHK IHN PAN) i Paweł E. Weszpiński (Muzeum Warszawy, ZHK IHN PAN), który kierował też organizacją konferencji.

Podjęty temat przewodni konferencji został wybrany w związku z rozpoczętymi przez Muzeum Warszawy pracami zmierzającymi do opracowania i wydania zeszytu *Warszawa* tomu „Mazowsze” „Atlasu Historycznego Miast

1 Uczestnicy pierwszej sesji XXXI OKHK w Muzeum Warszawy, fot. Paweł E. Wespiański / Participants of the first panel of the 31st Nationwide Conference of Historians Cartographers held at the Museum of Warsaw, photo: Paweł E. Wespiański

Polskich”. Przywołując ten temat, warto odnieść się do jego zakresu znaczeniowego. Sformułowany został w brzmieniu „Dawne mapy i atlasy historyczne”, ze świadomością dość powszechnego błędnego stosowania użytych w nim pojęć. Mapa dawna bowiem to mapa powstała w minionym okresie. Przy czym nie jest przyjęta górna granica chronologiczna map dawnych, pojęcie jest więc stosowane dość intuicyjnie i niejednokrotnie stanowi przyczynę sporu badaczy. Drugim ujętym w temacie konferencji pojęciem są mapy i atlasy historyczne. Mapa historyczna to mapa, na której przedstawiono zagadnienia historyczne – zjawiska i wydarzenia, które miały miejsce w okresie poprzedzającym powstanie mapy. A zatem dawne mapy i atlasy historyczne to powstałe w przeszłości mapy i atlasy, których treść stanowi kartograficzne przedstawienie zjawisk i wydarzeń będących przedmiotem namysłu historycznego, jest ilustracją badań historycznych.

Dyskurs konferencyjny rozpoczęły dwa wykłady wprowadzające, Beaty Konopskiej (Zakład Kartografii i Geomatyki UMCS, ZHK IHN PAN) o przedmiocie kartografii historycznej oraz Bogumiła Szadego (Instytut Historii KUL i Zespół Historii Kartografii IHN PAN) o przedmiocie kartografii historycznej wyznaniowej. Były to wykłady szczególnie ważne w kontekście wspomnianego problemu dotyczącego stosowania podstawowych dla historyków kartografii pojęć.

Problematyką zawartą w przewodnim temacie konferencji zajęli się Henryk Bartoszewicz (AGAD i ZHK IHN PAN), omawiając dawny atlas historyczny wojny polsko-rosyjskiej 1830–1831 Richarda Ottona Spaziera; Paweł Cebrykow, Krzysztof Kałamucki i Mirosław Krukowski (Zakład Kartografii

2 Wykład prof. Beaty Konopskiej podczas XXXI OKHK w Muzeum Warszawy, fot. Paweł E. Weszpiński / Lecture by Professor Beata Konopska during the 31st Nationwide Conference of Historians Cartographers held at the Museum of Warsaw, photo: Paweł E. Weszpiński

i Geomatyki UMCS), przybliżając problemy warsztatowe związane z opracowaniem i wydaniem wielokrotnie nagradzanego *Atlasu Polskiego Podziemia Niepodległościowego 1944–1956*; Andrzej Czerny (Zakład Kartografii i Geomatyki UMCS), dokonując analizy „*Atlas geográfico e histórico de la República de Colombia*” Agustína Codaziego; Karol Łopatecki (Uniwersytet w Białymstoku), zajmujący się wykorzystaniem map w działaniach operacyjnych wojsk Stefana Batorego. Rafał Michałowski (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu) przybliżył uczestnikom niedawno odnalezioną dziewiętnastowieczną kopię przechowywanego w Staatsbibliothek w Berlinie planu Poznania Jana Rzepeckiego z 1728 roku, Dariusz Przybytek (Oddział Zbiorów Kartograficznych Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu) podjął próbę bilansu kartografii historycznej Śląska w pracach kartografów w Polsce i krajach ościennych, zaś Henryk Rutkowski (Instytut Historii PAN) zajął się historycznym aspektem prac nad *Atlasem historycznym Polski XVI wieku*, rozpoczętych ponad 50 lat temu. Dzięki wystąpieniu Radosława Skryckiego (Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego i ZHK IHN PAN) uczestnicy mogli poznać początki kartografii Pomorza, w tym w tym historycznej, w kontekście biografii i prac kronikarza Thomasa Kantzowa. Rostislav Sossa (Narodowy Uniwersytet „Politechnika Lwowska”, Ukraina) omówił problematykę podziałów politycznych i administracyjnych ziem ukraińskich na mapach z XVI wieku; Waldemar Spallek (Zakład Geoinformatyki i Kartografii Uniwersytetu Wrocławskiego) przedstawił badania dotyczące map historycznych publikowanych w dawnych polskich szkolnych atlasach geograficznych wydanych do 1945 roku. Lucyna Szaniawska (ZHK IHN PAN)

3 Uczestnicy XXXI OKHK po trzecim dniu obrad w Nieborowie, fot. Władysław Chojecki / Participants of the 31st Nationwide Conference of Historians Cartographers after the third day of conference in Nieborów, photo: Władysław Chojecki

dowodziła zasadności traktowania jako encyklopedii dzieła *Atlas Historique, Ou Nouvelle Introduction à l'Histoire...* Zacharie Châtelaina, zaś Bogdan Wolak (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) odniósł się do dawnych map historycznych jako materiału źródłowego do badań krajobrazu komunikacyjnego. Podsumowanie problematyki kartografii historycznej w kontekście publikacji na łamach lwowskiego (1923–1934) i warszawskiego (1969–2015) „Polskiego Przeglądu Kartograficznego” przedstawił Jerzy Ostrowski (ZHK IHN PAN). Pozostałe wystąpienia pozostawały poza głównym nurtem tematycznym konferencji i odnosiły się do szerzej rozumianych zagadnień z zakresu historii kartografii.

Podczas sesji studencko-doktoranckiej przedstawiono wyniki badań z zakresu wykorzystania źródeł kartograficznych w badaniach historycznych, prac konserwatorskich nad dawnymi mapami prowadzonych po dogłębnych studiach historyczno-kartograficznych oraz badań z pogranicza historii kartografii i geografii historycznej. W tej sesji odniesiono się między innymi do prac nad warszawskim zeszytem „Atlasu Historycznego Miast Polskich”, wspomnianych już przy motywacjach przyjęcia tematyki konferencji.

Sesja cymelia i miscellanea zawierała szereg wystąpień dotyczących unikatowych źródeł kartograficznych; między innymi o renesansowych mapach naściennych, mówiła Wiesława Żyszkowska (Uniwersytet Wrocławski); zbiory nieżyjącego już Tomasza Niewodniczańskiego, przechowywane w Zamku Królewskim w Warszawie, przedstawił w kontekście wystawy „Imago Poloniae” Kazimierz Kozica (Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum) oraz o zaginionym planie Kamieńca Podolskiego mówili Leszek Opyr-

chał (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie) i Ruslan Nahnybida (NIAZ Kamieniec, Rezerwat Historyczno-Architektoniczny Kamieniec, Ukraina). W tej części konferencji znalazło się też miejsce na rozważania o „historii wymyślonej”, spomiędzy literackiej fikcji a rozważań o przestrzeni i przeszłości, zaprezentowane przez Kamila Nieścioruka (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ZHK IHN PAN) oraz przemyślenia o mapie jako dziele sztuki na przykładzie historyzujących prac łotewskiej malarki Elity Viliamy, zaprezentowane przez Gunārsa Gobę (Ryga, Łotwa). Domknięciem konferencji stało się wystąpienie Marty Kuźmy i Albiny Mościckiej (Wojskowa Akademia Techniczna) dotyczące oceny dostępności źródeł kartograficznych w bibliotekach cyfrowych.

Konferencja odbywała się w dwóch miejscach – w siedzibie Muzeum Warszawy (dwie pierwsze sesje) oraz w dawnym pałacu Radziwiłłów, siedzibie Muzeum w Nieborowie i Arkadii. Łącznie program dwupółdniowej konferencji objął 32 referaty, uzupełniła go prezentacja bogatych nieborowskich zbiorów kartograficznych, a także zwiedzanie Muzeum w Nieborowie oraz parku w Arkadii. W całej konferencji uczestniczyły łącznie 53 osoby, co jak na dość niepowszechną dziedzinę wydaje się dobrą frekwencją. W obradach warszawskich udział wzięło również grono pracowników Muzeum Warszawy. Konferencja zgromadziła uczestników z Polski, Ukrainy i Łotwy.

Konferencji towarzyszyła niewielka publikacja *XXXI Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii „Dawne mapy i atlasy historyczne”. Warszawa i Nieborów 19–21 października 2017 r. Streszczenia referatów*, mieszcząca skróty większości prezentowanych wystąpień, przygotowana pod redakcją Jerzego Ostrowskiego i Pawła E. Wespiańskiego. Rozwinięcie podjętych na konferencji zagadnień będzie można w roku 2018 znaleźć w XXII serii „Z dziejów kartografii”. Publikacja, której wydawcą są Zespół Historii Kartografii przy IHN PAN i Muzeum Warszawy, ukaże się dzięki wsparciu finansowemu Biura Geodezji i Katastru m.st. Warszawy.